

ОПАНАЩУК Петро,

кандидат історичних наук, доцент кафедри права та публічного управління Житомирського державного університету імені Івана Франка

OPANASHCHUK Petro,

Candidate of Historical Sciences, Associate Professor of the Law and Public Administration Department, Zhytomyr Ivan Franko State University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7164-4143>

ЄДНІСТЬ ГУМАНІТАРНОГО ПРОСТОРУ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ТА ГРОМАДЯНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

UNITY OF THE HUMANITARIAN SPACE AS A FACTOR IN THE FORMATION OF NATIONAL AND CIVIC IDENTITY

The article examines the unity of the humanitarian space as a key factor in the formation of national and civic identity in the context of European integration, globalization transformations, and Russian aggression against Ukraine. The essence of the humanitarian space is substantiated as an integrated system of socio-cultural, linguistic, educational, informational, and spiritual-value components, the unity of which ensures social consolidation and state resilience. Particular attention is paid to the legal and regulatory mechanism of public administration in the field of affirming Ukrainian national and civic identity. The main endogenous factors influencing the unity of the humanitarian space are identified, and the necessity of harmonizing Ukraine's humanitarian policy with European standards while preserving national identity is emphasized.

Keywords: humanitarian space, unity of the humanitarian space, national identity, civic identity, state humanitarian policy.

В умовах сучасних трансформацій, зумовлених процесами європейської інтеграції, глобалізації та російської збройної агресії проти України, особливого значення набуває проблема забезпечення єдності гуманітарного простору як передумови консолідації суспільства. Фрагментація ціннісних орієнтацій, інформаційні впливи та соціокультурні відмінності можуть негативно впливати на національну та громадянську ідентичність, що актуалізує необхідність реалізації послідовної гуманітарної політики держави в цій сфері.

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні єдності гуманітарного простору як чинника формування національної й громадянської ідентичності та визначенні ключових механізмів державного управління у цій сфері.

Гуманітарний простір доцільно розглядати як інтегровану систему соціокультурних, освітніх, мовних, інформаційних, духовно-ціннісних та етнонаціональних компонентів, що функціонують у межах держави та забезпечують відтворення і трансляцію базових суспільних цінностей. Його єдність виступає емерджентною характеристикою, що формується внаслідок взаємодії зазначених компонентів і проявляється у спільності ціннісних орієнтацій, норм та моделей поведінки.

Наявність серед складових гуманітарного простору таких елементів, як історична пам'ять, власна культура, унікальне мовне середовище тощо перетворюють його на один з основоположних чинників, які впливають на формування національної ідентичності – тобто сприяють стійкому усвідомленню особою належності до української нації як самобутньої спільноти, об'єднаної назвою, символами, географічним та етносоціальним походженням, історичною пам'яттю, комплексом духовно-культурних цінностей, зокрема українською мовою і народними традиціями [3].

Гуманітарний простір функціонує як цілісна соціокультурна система, що не лише відтворює спільні смисли, а й визначає орієнтири публічної політики, правового регулювання та громадянської ідентичності, яка формується через залучення індивіда до політико-правового простору держави, сприйняття її інституцій та норм як легітимних і значущих.

На індивідуальному рівні ідентичність відображає ступінь самоототожнення особи з певними соціальними групами за сукупністю характеристик, зокрема етнічних, гендерних, світоглядних, політичних чи інших маркерів. Її формування відбувається у процесі соціальної взаємодії, засвоєння домінантних норм, ціннісних орієнтирів та усталених моделей поведінки. У цьому контексті національна ідентичність постає як усвідомлений зв'язок індивіда з конкретною нацією, що охоплює спільну мову, культуру, історичний досвід, традиції, а також соціальні й політичні практики, з якими особа себе ідентифікує [2, с. 58–59].

Вплив національної ідентичності має не лише культурний, а й безпосередньо політичний вимір, позначаючись як на внутрішньодержавних процесах, так і на векторі зовнішньополітичного розвитку країни. Недостатня згуртованість громадян навколо національних смислів підвищує вразливість держави до зовнішнього тиску та маніпуляцій, тоді як сформована й усталена національна ідентичність виступає чинником суспільної стабільності, сталого розвитку та створення позитивного іміджу держави на міжнародній арені [4].

Слід зазначити, що держава не володіє монопольним правом на формування національної ідентичності. Однак існує широке коло механізмів, реалізація яких дозволяє суттєво впливати на цей процес. Зокрема, помітним кроком на шляху до зміцнення національної єдності, формування стійкої громадянської нації та забезпечення єдності гуманітарного простору стало

прийняття в 2022 р. Закону України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» [3]. Стаття 4 даного закону зазначає, що «метою державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності є досягнення єдності в українському суспільстві шляхом подолання суперечностей соціокультурного, мовного, регіонального характеру на основі європейського та євроатлантичного курсу, забезпечення дотримання конституційних гарантій прав і свобод людини і громадянина». Це робить даний закон одним із ключових інструментів, які допомагають забезпечити єдність гуманітарного простору країни, адже його норми закріплюють концептуальні підходи, принципи та механізми державної політики, спрямованої на формування єдиної ідентифікаційної основи українського суспільства.

Пріоритети державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності конкретизуються у Стратегії утвердження української національної та громадянської ідентичності на період до 2030 року, яку було схвалено Кабінетом Міністрів України у 2023 р. [5]. Даний документ містить розгорнутий аналіз поточного стану в сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності, поточних тенденцій у цій сфері, а також обґрунтування щодо необхідності розв'язання виявлених проблем. Актуальність прийняття даної Стратегії полягає у тому, що вона формує системне бачення, визначає цілі та інструменти консолідації українського суспільства на основі спільних цінностей, національної пам'яті, культури, мови та національної свідомості. Окрім цього, даний документ забезпечує узгодженість гуманітарної політики на національному, регіональному та місцевому рівнях.

Важливу роль у формуванні національної ідентичності, окрім наведених вище документів, відіграє законодавство у сфері культури, мови, медіа та інформаційної безпеки. Закони щодо підтримки українського книговидання, кінематографії, музичного продукту та національного інформаційного простору сприяють розвитку української культури та протидії зовнішнім інформаційним впливам.

Особливого значення наведені вище нормативно-правові акти набули в умовах гібридної війни росії проти України, адже російська агресія супроводжується спробами нав'язування імперських наративів з метою заперечення української державності та нівелювання національної ідентичності українців загалом [1]. У відповідь держава цілком виправдано посилила нормативне регулювання інформаційної сфери, обмежила поширення російської пропаганди та підтримала розвиток українського культурного продукту.

Важливим фактором є також вплив європейської інтеграції на гуманітарний простір, що передбачає імплементацію європейських цінностей при збереженні національної ідентичності. Це зумовлює необхідність гармонізації державної гуманітарної політики із стандартами ЄС при одночасному збереженні культурної самобутності.

Отже, єдність гуманітарного простору виступає ключовим чинником формування національної та громадянської ідентичності, забезпечуючи ціннісну консолідацію суспільства та його стійкість до внутрішніх і зовнішніх викликів. Ефективність цього процесу значною мірою залежить від узгодженості механізмів державного управління, спрямованих на розвиток спільних цінностей та зміцнення суспільної єдності.

Список використаних джерел

1. Дияк В. Українська культурна ідентичність в умовах війни. Діалог між культурами: цінності, принципи, перспективи. *Матеріали Міжнародної наукової конференції (м. Острого, 08 листопада 2024 р.)*. Острого : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2024. С. 50–53. URL: https://eprints.oa.edu.ua/id/eprint/9455/1/dialoh_miz_kulturamy.pdf
2. Заїчко В. Національна ідентичність як відповідь на виклики глобалізації. Діалог між культурами: цінності, принципи, перспективи. *Матеріали Міжнародної наукової конференції (м. Острого, 08 листопада 2024 р.)*. Острого : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2024. С. 57–61. URL: https://eprints.oa.edu.ua/id/eprint/9455/1/dialoh_miz_kulturamy.pdf
3. Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності: Закон України від 13.12.2022 р. № 2834-IX. *Верховна Рада України. Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text>
4. Ковач А. Поняття європейської ідентичності та її значення для політики ЄС. *ADASTRA*. URL: <https://adastra.org.ua/blog/ponyattya-yevropejskoyi-identichnosti-ta-yiyi-znachennya-dlya-politiki-yes>
5. Про схвалення Стратегії утвердження української національної та громадянської ідентичності на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2023–2025 роках: Постанова Кабінету Міністрів України від 15.12.2023 р. № 1322. *Верховна Рада України. Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1322-2023-%D0%BF#Text>